

سیاست بدون روتوش

مهرداد جلیلی‌زاده خبرنگار گروه فرهنگ

مناظرات انتخاباتی به رای دهندگان این امکان را می‌دهد که ببینند کاندیداها وقتی هنگام صحبت کردن، صرفاً از روی متن آماده شده نمی‌خوانند، چه بیانی دارند؛ چه اینکه ارزیابی نحوه پاسخ آنها به سوالات چالش برانگیز بسیار مهم است. مناظره‌ها نشان می‌دهد که نامزدها چقدر خوب می‌توانند بدون حضور مشاوران شان روی پای خود بایستند و فکر کنند، چگونه با فشار کنار می‌آیند و چه حقایقی در ذهن دارند. مهم‌تر از همه، مناظرات، نامزدها را در معرض نظارت عمومی قرار می‌دهند، آنها را مجبور می‌کنند تا برنامه‌های خود را توضیح دهند، از خود در برابر انتقاد مخالفان دفاع کنند و انگیزه انتخاب آنها را در ذهن مخاطبان ایجاد کنند. مناظره‌های بین نامزدها به بخش مهمی از روند انتخابات در بسیاری از کشورها تبدیل شده است و حداقل در ۷۸ کشور در سراسر جهان برگزار می‌شود. در ایالات متحده، مناظرات بین نامزدهای مناصب دولتی به سال ۱۸۵۸ برمی‌گردد؛ زمانی که آبراهام لینکلن با رقیب خود در رقابت برای کسب ۷ کرسی سنا مناظره کرد.

اما اولین مناظره تلویزیونی ریاست جمهوری آمریکا سال ۱۹۶۰ بین جان اف کندی و ریچارد نیکسون برگزار شد. مناظره‌ای بسیار معروف که مبدا بسیاری از بررسی‌ها در علوم ارتباطات جمعی قرار گرفت. هرچند مناظره بعدی تا ۱۶ سال دیگر به دلیل عدم تمایل روسای جمهور مستقر به شرکت در آن برگزار نشد، تا اینکه جerald فورد در سال ۱۹۷۶ در مناظره با جیمی کارتر شرکت کرد. در دو انتخابات ریاست جمهوری بعدی هم مناظره‌ها با مذاکره بین نامزدهای اصلی ترتیب داده شد تا اینکه در سال ۱۹۸۷، کمیسون ایالات متحده در مورد مناظرات ریاست جمهوری با هدف تبدیل این بحث‌ها به بخشی دائمی از روند انتخابات تاسیس شد. این نهاد موجودیتی قانونی ندارد، بلکه یک شرکت غیرانتفاعی مستقل است که با تأیید دو حزب سیاسی بزرگ در ایالات متحده تاسیس شده است و بودجه خود را از کمک‌کنندگان مختلف تأمین می‌کند تا از مشخصات غیرحزبی خود محافظت کند. مناظره بین نامزدهای اصلی ریاست جمهوری و معاونان ریاست جمهوری که هرکدام انتخاب کرده‌اند

تا در صورت برگزیده شدن با آنها کار کند، حالا به یکی از سنت‌های دائمی انتخابات در آمریکا تبدیل شده است. کاندیداها در ایالات متحده طبق قانون ملزم به شرکت در مناظره نیستند، اما این رویه آتقد ریشه دار است. که از نظر سیاسی برای یک نامزد خودداری از شرکت در آن دشوار است. دو مورد مشهور دیگر از مناظرات انتخابات ریاست جمهوری، یکی مربوط به فرانسه و دیگری ایران است. در فرانسه، انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۰۷ اولین انتخاباتی بود که یک زن در آن شرکت کرد. بیش از ۲۰ میلیون بیننده که تقریباً نیمی از جمعیت بزرگسال فرانسه را شامل می‌شود، پای این برنامه آمزونی بود برای نیکولا سارکوزی که نیاز داشت رای دهندگان زن را در مقابل یک رقیب زن جذب کند و سگولن رویال که بی تجربه به نظر می‌رسید. لذا مناظره پرچالشی را با او رقم زد. این یک مناظره پرتنش بود که در آن کاندیداها صدایشان را بالا می‌بردند و به هم انگشت نشان می‌دادند و فضای گفت‌وگو از فریادهای Calmez-vous «به معنای آرام باش» که از هر دوسو شنیده می‌شد، آکنده بود. رویال از این مناظره به بی‌زودی آمد و با وجود علاقه شدید مخاطبان آن زمان به این هیجان بالا، چنین بحث‌های پرچرب و جوشی در فرانسه نادر است. قوانین سختگیرانه و احترام نسبت به نامزدهایی که در آرزوی پست ریاست جمهوری هستند، بیشتر مشارکت‌کنندگان را به چهره‌هایی نسبتاً سرد تبدیل می‌کند.

در ایران مناظرات انتخابات ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۸ آغاز شد و بالاترین سطح تنش را در همان دوره تجربه کرد؛ طوری که به یکی از نمونه‌های کم‌تکرار در دنیا تبدیل شد. متوق اصلی سازمان صداوسیما برای برگزاری این مناظرات، رئیس جمهور مستقر در آن زمان بود اما عموماً کسانی که به‌عنوان رئیس جمهوری یک کشور در حال فعالیت هستند، از این نوع مناظرات طفره می‌روند. به طور کل در سرتاسر جهان، روسای جمهور مستقر یا احزاب حاکم ترجیح می‌دهند از مناظره اجتناب کنند، و ویژه زمانی که در نظرسنجی‌ها پیششاز هستند و تصمیمات دشواری در مورد قالب‌ها، ناظران و اصول انتخاب نامزدهای دعوت شده برای شرکت در آن وجود دارد. با این حال قوانین با عرف‌های مسلط شدیداً در حال حرکت به سمت جان‌انداختن یا حتی اجباری کردن این سنت در سرتاسر دنیااست.

مناظرات انتخاباتی در باقی کشورهای دنیا
در آرژانتین، قانونی در مورد مناظرات ریاست جمهوری توسط کنگره در سال ۲۰۱۶ تصویب شد که نامزدها را ملزم می‌کند در دو بحث مرتبط به ریاست جمهوری تا قبل از انتخابات شرکت کنند. یکی ۲۰ روز قبل از رای‌گیری و دیگری ۷ روز قبل از انتخابات. کاندیداهاهایی که از شرکت امتناع کنند، حق پخش رادیو و تلویزیون را از دست می‌دهند و غیبت آنها با صندلی خالی روی صفحه تلویزیون برجسته می‌شود. در بریتانیا، لایحه مناظره رهبران عمومی انتخابات، تشکیل یک کمیسیون مستقل را برای ترتیب دادن یک سری مناظرات اجباری بین رهبران احزاب سیاسی قبل از انتخابات عمومی پیشنهاد کرد. این لایحه در سال ۲۰۱۷ و بار دیگر در سال ۲۰۱۹ ارائه شد. برخی از نمایندگان مجلس فکر می‌کردند که بحث‌های اجباری باعث افزایش پاسخگویی و شفافیت می‌شود، درحالی‌که برخی دیگر استدلال می‌کردند که احتمالاً سطحی و بی‌اهمیت است. این لایحه در هر دو مورد از جدایی کافی برای حرکت رو به جلو برخوردار نبود. اولین مناظره ریاست جمهوری آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۴ بین نلسون ماندلا و FW de Klerk برگزار شد، اما این به یک ویژگی استاندارد تبدیل نشده است.

اما غنا در بحث‌های رسانه‌ای مرتبط با انتخابات ریاست جمهوری در آفریقا پیشرو بوده است. از سال ۲۰۰۰ مناظرات ریاست جمهوری توسط موسسه امور اقتصادی که توسط یک اندیشکده مستقل سیاست عمومی سازماندهی شده برگزار می‌شود. این موسسه ادعا می‌کند «کسانی که می‌خواهند حکومت کنند، باید خود را در معرض سوالات تحقیقی مردم قرار دهند تا اطمینان حاصل کنند که نگرانی‌های آنها را درک می‌کنند و ظرفیت رسیدگی به آنها را دارند.» شرکت در این مناظرات اجباری نیست، اما برخی می‌گویند که امتناع نامزد حزب حاکم از شرکت در اولین مناظره در سال ۲۰۰۰ به قیمت باختن انتخابات تمام شد. در سال ۲۰۰۸، غنا رویکرد جدیدی به نام «برخورد‌های عصرانه» را به برنامه‌های رسانه‌ای انتخابات اضافه کرد که در آن نامزدها به‌طور جداگانه ظاهر می‌شوند تا خط‌مشی‌های خود را ارائه دهند و به سوالات پاسخ دهند. بحث‌های ریاست جمهوری در سال‌های اخیر در آفریقا شتاب بیشتری گرفته است. اولین مناظره‌های ریاست جمهوری کنیا در سال ۲۰۱۳ برگزار

شد. هر هشت نامزد ریاست جمهوری در یک سری مناظره جفتی شرکت کردند و طبق گزارش‌ها، میلیون‌ها کنیایی این مناظره را تماشا کردند یا شنیدند که از ۴۲ ایستگاه رادیویی و تلویزیونی محلی و همچنین یوتیوب پخش شد. گزارش شده که این مناظره با قرار دادن هشت نامزد رقیب در حال دست دادن، مخالفت محترمانه و تعهد به عدم تحریک خشونت در معرض دید رای دهندگان، به ترویج صلح کمک کرد. زامبیا مناظرات زنده تلویزیونی را در سال ۲۰۱۶ معرفی کرد. اولین مناظره ریاست جمهوری اوگاندا در سال ۲۰۱۶ منجر به درخواست‌هایی برای اصلاح قانون شد تا این مفهوم را به‌عنوان بخشی از وظایف کمیسیون مستقل انتخابات تثبیت کند. سومالی اولین مناظره تلویزیونی ریاست جمهوری خود را در سال ۲۰۱۷ برگزار کرد، اگرچه بسیاری از ۲۳ نامزد در برنامه حضور نداشتند. اولین مناظره تلویزیونی ریاست جمهوری در ماداگاسکار در سال ۲۰۱۸ با حضور دو نامزد نهایی در دور دوم انتخابات ریاست جمهوری برگزار شد. اولین مناظره تلویزیونی ریاست جمهوری تونس در سال ۲۰۱۹ برگزار شد و ۲۶ نامزد ریاست جمهوری در سه گروه با هم روبرو شدند. این فرمت تعامل مستقیم نامزدها را محدود می‌کرد تا این رویداد کمتر متضاد باشد و برخی از آن انتقاد کردند، درحالی‌که دیگران احساس کردند که به ایجاد بحث بیشتر درباره سیاست‌ها کمک کرد تا به شناخت شخصیت‌ها. اولین مناظره ریاست جمهوری سنگال نیز در سال ۲۰۱۹ برگزار شد، اگرچه رئیس‌جمهور فعلی از شرکت در آن خودداری کرد. نیجریه هم یک مناظره تلویزیونی مورد انتظار ریاست جمهوری در سال ۲۰۱۹ برگزار کرد اما مانند نامیبیا، هم رئیس فعلی و هم رقیب اصلی او در آن حضور نداشتند. یکی از روزنامه‌نگاران پیشنهاد کرد که کمیسیون ملی مستقل انتخابات نیجریه باید چنین بحث‌هایی را اجباری کرده و طفره‌جویان را رد صلاحیت کند. در نامیبیا، ائتلاف ACTION که متشکل از طیفی از فعالان، گروه‌های جامعه مدنی و سازمان‌های رسانه‌ای است، توصیه می‌کند که «نامزدهای ریاست جمهوری باید در مناظره شرکت کنند تا رای دهندگان، نامزدها و برنامه‌های آنها را بشناسند.» به این ترتیب نامیبیا می‌تواند اولین کشوری در آفریقا باشد که مناظره‌های ریاست جمهوری را اجباری می‌کند.

مناظره‌های انتخاباتی در ایران: انتخاب بین ۲ مدل آمریکایی یا انگلیسی

مریم فغانلی خبرنگار

یکی از موضوعات چالش برانگیز در انتخابات ریاست جمهوری، مناظره‌هایی است که بین کاندیداها شکل می‌گیرد. این برنامه‌ها معمولاً دکوری ساده دارند و نهایتاً از نمادی مانند پرچم کشور استفاده می‌شود. به‌طور کلی در بخش قابل توجهی از کشورهای جهان مناظره بین کاندیداها ریاست جمهوری عضو جدانشدنی از سیستم انتخابات است. همچنین جدا از جدایی که این‌گونه از برنامه‌ها دارند، باعث داغ شدن تنور انتخابات می‌شوند. پخش شدن انتخابات از طریق تلویزیون، باعث می‌شود تا رسانه ملی در این زمینه مرجعیت پیدا کند. مخصوصاً که این روزها صداوسیما در بی‌رق‌ترین حالتش قرار دارد، می‌تواند از این فرصت به بهترین شکل استفاده کند و با پخش مناظره‌ها و مانور دادن روی این موضوع، جانی دوباره بگیرد؛ چراکه کاندیداها از طریق تلویزیون به کلیدی‌ترین مسائل می‌پردازند و امکان دیگری وجود ندارد تا رویه‌روی هم بنشینند و باهم گفت‌وگو کنند.

الفبای مناظره

پیشینه مناظره‌های انتخاباتی در جهان، بیش از نیم قرن قدمت دارد. درباره تعداد کشورهایی که از روش مناظره استفاده می‌کنند، آمار دقیقی نیست اما مشخص است که روزبه‌روز بر تعداد کشورهایی که به این روش اقبال نشان می‌دهند بیشتر شده است. البته در چند سال گذشته به دلیل تحولات در جوامع انسانی و ورود دیجیتال، برگزاری این مدل از مناظره‌ها تغییرات زیادی داشته است. مناظره‌های انتخاباتی را در سه دسته نظریات کلامی، کارکردی و شکلی می‌توان بررسی کرد. با بیانی دیگر، ادبیات مناظره به سه محور محتوا، ساختار برگزاری و کارکردهای مثبت و منفی مناظره‌های انتخاباتی برمی‌گردد که هرکدام برای خودش دسته‌بندی‌های گوناگونی می‌تواند داشته باشد. نظریات کلامی، به محتوای مناظره مربوط است و خودش در چند دسته تقسیم‌بندی می‌شود، مانند مناظره‌های آرام یا مناظره‌های تهاجمی. به‌طور کلی در همه مناظره‌ها می‌شود هر دوی اینها را دید. گاهی وقت‌ها کاندیداها در آرامش رفتار می‌کنند و گاهی به صورت تهاجمی. نظریات مربوط به کارکرد مناظره، روی دو محور تبلیغات و شناخت پیش می‌رود. هرکاندیدایی تلاش می‌کند تا در وقت تعیین‌شده، بسته به شرایط یکی از این دو عمل را انجام دهد یا برنامه‌های مد نظرش را بگوید و به نوعی برای رای آوردنش تبلیغ کند یا نسبت به موضوعی آگاهی‌بخشی انجام دهد. در آخرین دسته‌بندی مناظره، تأکید نظریات شکلی روی موضوع شکل و ساختار مناظره است.

هر نامزد انتخاباتی موظف است تا به قوانین کشورش هنگام مناظره‌های انتخاباتی عمل کند. چهارچوبی که قوانین وضع می‌کند، باید در برگیرنده

وارد شد و به دلیل مدل جدیدی که استفاده کرد، به‌عنوان مدل دیگری از مناظره معرفی شد. تجربه انگلستان در برگزاری مناظره‌های انتخاباتی چندان طولانی نیست، اما به دلیل نوع برگزاری مناظره‌ها، مهم و قابل بررسی است. پیش از تاریخ ۲۰۱۰، انگلستان تلاش‌های مکرری جهت برگزاری مناظره‌های انتخاباتی انجام داد، اما به دلایل مختلف با شکست روبرو شد. در سال ۲۰۱۰، رهبران سه حزب اصلی در انگلستان، یعنی گوردون براون نخست‌وزیر انگلیس و رهبر حزب کارگر، دیوید کامرون رهبر حزب محافظه‌کار، و نیک‌کلگ رهبر حزب لیبرال دموکرات‌ها با یکدیگر مناظره انتخاباتی انجام دادند. این برای نخستین بار بود که مناظره‌های انتخاباتی از طریق تلویزیون در انگلستان انجام می‌شد و باعث جلب توجه شد. در انتخابات سال ۲۰۱۰ انگلستان، جدای از رهبران احزاب اصلی این کشور، سخنرانی‌های اقتصادی آنها نیز با یکدیگر به مناظره پرداختند. از این سال به بعد، برگزاری مناظره‌های انتخاباتی در انگلستان به یک سنت قابل توجه سیاسی تبدیل شده است. با توجه به تقسیم‌بندی‌های انجام‌شده، مسائل و موضوعات مختلفی مورد بحث قرار می‌گیرند. برای مثال در حوزه‌های داخلی، بین‌المللی، اقتصادی و همچنین عمومی سولاتی مطرح می‌شود که از مردم پرسیده شده‌اند. همچنین هیچ کدام از سؤاها قبل از برگزاری مناظره‌ها به اطلاع نامزدها نمی‌رسیدند. مناظره‌های انتخاباتی سال ۲۰۱۰ از سه شبکه BBC، ITV و BSKYB پخش شدند. این مناظره‌ها زمانی بین ۸۵ تا ۹۰ دقیقه داشتند و هیچ گونه تبلیغاتی در میان برنامه‌ها پخش نمی‌شد. همچنین هر سه شبکه، از قواعدی مشترک پیروی می‌کردند. در همان سال ابتدایی برگزاری مناظره در انگلیس، بیش از ۷۶ قاعده و قانون جهت برگزاری مناظره‌های انتخاباتی در انگلستان مورد توافق قرار گرفتند.

ساختار برگزاری مناظره‌های انتخاباتی در انگلستان چهارچوبی خاص دارد. هر نامزدی یک دقیقه فرصت دارد سخنان خود را آغاز کند و وارد برنامه مناظره شود. همچنین در پایان مناظره ۱٫۵ دقیقه وقت دارد صحبت‌های خود را با پایان برساند. از میانه این دو زمان، سوال‌های مختلفی از آنها پرسیده می‌شود. به‌طورکلی مناظرات در انگلستان، از دو بخش تشکیل می‌شود، ابتدا سوال‌هایی خاص در حوزه‌های موضوعی خاص و سپس در بخش دوم، موضوعات عمومی از نامزدها پرسیده می‌شود. در هر دو بخش سوال‌های موضوعی و عمومی، سوال‌هایی از کاندیداها پرسیده می‌شود و آنها یک دقیقه فرصت دارند به سوالات پاسخ دهند. در این چهارچوب، به صلاحدید عوامل سازمان‌دهنده برنامه مناظراتی، به دنبال پرسیدن هر سوال، امکان انجام یک بحث آزاد چهار دقیقه‌ای میان نامزدها نیز وجود دارد. در جریان برگزاری مناظره‌های انتخاباتی، هیچ کدام از حضار در جلسه، مجاز به تشویق کردن کاندیداها نیستند.

کشورهایی نظیر کره جنوبی، فرانسه و روسیه تا حد زیادی از این مدل پیروی می‌کنند. به‌نظر می‌آید این مدل از برگزاری مناظره‌های انتخاباتی، کم‌ریسک‌تر از مدل آمریکایی است. شاید به همین دلیل است که

سیاست برگزاری مناظره‌های انتخابات در ایران، از مدل آمریکایی روی گردانده و به سوی انگلیسی‌رفته است.

فرانسوی‌های عشق دول

الگوری مناظرات تلویزیونی ۲۰۱۷ در فرانسه برخلاف دوره‌های قبل – که تنها بین دو نامزد نهایی برگزار می‌شد – این بار با سازوکاری جدید همراه شد تا بتواند همه مدعیان ریاست جمهوری را همراه خود کند. این مناظره‌ها در سه‌مرحله برگزار و در هرکدام از این مراحل رویکردی جدید استفاده شد؛ در اولین مرحله، پنج نامزد اصلی دور یک میزگرد جمع شدند و با حضور یک مجری مرد به مدت سه ساعت و ۲۰ دقیقه طول کشید. در مرحله دوم، فارغ از آنکه هر نامزد چه میزان توانسته آرام‌مندی را جلب کند هر ۱۱ کاندیدا در گورد رقابت‌گردد آمدند. برخی کاندیداها حتی از احتمال جلب یک درصد از آرای مردمی نیز برخوردار نبودند، اما در گورد رقابت حضور داشتند. در این رویرویی، نامزدها به‌صورت نیم‌دایره‌هیک پشت تریبون ایستادند و برای پاسخگویی به هر یک از سوالات دو مجری زنی که یک‌جا نشسته بودند، حدود یک دقیقه و نیم وقت داشتند. به این ترتیب، هرکدام از آنها در کل مناظره‌ای که حدود چهارساعت طول کشید، ۱۷ دقیقه وقت برای دفاع از نقطه‌نظرات خود حول سه‌محور «اشتغال»، «امنیت»، و «رفاه اجتماعی» داشتند. درباره این مدل مناظره، می‌شود نظرات گوناگونی ارائه داد، اما اتفاق مثبتی که در این مدل رخ داد رعایت دموکراسی بود. حدود شش نامزد از بین ۱۱ کاندیدا جزء عادی‌ترین شهروندان فرانسه حساب می‌شدند، اما توانستند در این کشمکش سیاسی حاضر شوند. در مقابل این افراد، پنج نامزد دیگر حضور داشت که هرکدام آنها در پست‌های سیاسی مهمی حضور داشتند، ویژگی منفی‌ای که این مدل داشت بحث مدیریت زمان بود. مخصوصاً که مجری‌های این برنامه در برابر کاندیدای خانمی چون «لوپن» کوتاه می‌آمدند و وقت بیشتری به او می‌دادند. به‌طوری‌که حتی نامزد دیگری به این عمل اعتراض کرد. انتقاد دیگری که نسبت به دومین مناظره انتخاباتی فرانسه شد، به این موضوع برمی‌گردد که چیدمان سوالات و مدیریت زمان به‌گونه‌ای بود که نهایتاً ۷۵ دقیقه طول کشید تاگفت‌وگو به آنجایی برسد که «مکرون» و «لوپن» به‌عنوان دو نامزد اصلی انتخابات، رو در روی یکدیگر قرار بگیرند. همچنین نامزدها سعی می‌کردند از فرصت‌های یک‌دقیقه‌ای که داشتند برای زیرسوال بردن رقیب خود استفاده کنند. به همین دلیل این مناظره به یکی از کنایه‌آمیزترین مناظره‌های انتخاباتی فرانسه شناخته شد. در کل در این مدل، برقراری عدالت بسیار امکان‌پذیر بود اما همراه با آن آشفتگی و به‌هم‌ریختگی زیادی نیز دیده می‌شد. تا اینجا می‌توان گفت در ایران تمام مدل‌های انتخاباتی انجام‌شده؛ از مناظره‌های سال ۱۳۸۸، به‌شکل مدل آمریکایی انجام شد. در سال‌های ۱۳۹۲، ۱۳۹۶ و ۱۴۰۰ مناظرات دسته‌جمعی از مدیریت یک مجری برگزار شد. حالا باید دید در انتخابات زودرس ریاست جمهوری عوامل مؤثر در مناظرات قصد دارند چه مدلی را الگو قرار دهند و شبیه به آن عمل کنند؟